

B.

PAMÁTKOVÝ ZÁKON
A ARCHEOLOGIE

Nový památkový zákon České republiky — základní informace a rozbor archeologické části

MICHAELA GLOSOVÁ

Nový památkový zákon České republiky byl připravován od poloviny roku 1990 do jara 1991 týmem odborníků ze všech oblastí památkové péče pod vedením PhDr. Mojžíra Horyny. Archeologickou část zákona připravovala archeologická subkomise za vedení PhDr. Heleny Osvaldové. V této subkomisi byli zástupci Archeologických ústavů v Praze a v Brně, muzeí, zejména Národního muzea v Praze a moravských muzeí, Státního ústavu památkové péče v Praze a regionálních památkových ústavů. Výsledkem práce byl návrh zásad zákona k němuž se v průběhu vnitřního připomínkového řízení vyjádřily téměř všechny odborné organizace památkové péče, archeologie a dalších zúčastněných oborů, včetně některých zájmových organizací z oblastí kulturního dědictví. Pracovníci odborných komisí, kteří mají mnohaletou praxi v různých sférách památkové péče a souvisejících oborů, se snažili podle svého nejlepšího vědomí vtělit do nového zákona vše, aby památková péče skutečně chránila památky a aby se vyvarovala nedostatků minulého období.

Původní návrh zásad zákona byl odevzdán v březnu 1991 k vnitřnímu připomínkovému řízení. Připomínky odborných organizací byly do návrhu zapracovány, pak byl návrh zásad zákona dále upravován na ministerstvu kultury ČR. Bohužel, nutno konstatovat, že poslední zásahy legislativního odboru ministerstva kultury z října 1991 byly tak závažné, že v řadě bodů zcela diametrálně měnily smysl textu zásad zákona. Návrh nového památkového zákona v České republice vzniká v době velkých společensko-politických změn, tím i změn v oblasti právních předpisů, což má velmi závažný dopad v oblasti památkové péče.

Ke změnám dochází především:

- a) v majetkoprávních poměrech v památkovém fondu v souvislosti s restitucí majetku a s privatizací, zákonem o majetku obcí atd.
- b) ve financování a hospodářských vztazích
- c) v organizační struktuře státní památkové péče — v návaznosti na změny v systému státní správy a samosprávy
- d) v souvisejících oborech, zabývajících se ochranou kulturního dědictví

Základní východiska pro návrh zásad nového památkového zákona jsou:

1. Ústavní zákon č. 23/1991 Sb. uvozující Listinu základních práv a svobod
2. Úmluva o opatřeních k zákazu a zamezení nedovoleného dovozu, vývozu a převodu vlastnictví kulturních statků (vyhláška č. 15/1980 Sb)
3. Úmluva o ochraně světového kulturního a přírodního dědictví (Sdělení FMZV č. 159/1991 Sb).

Jak svědčí samotný název zákona — i když zatím jen pracovní — „památkový zákon“ — je pojetí nového zákona daleko širší než dosud platný zákon č. 20/1987 Sb. — „o státní památkové péči“. Cílem bylo zahrnout do zákona všechny obory národního kulturního dědictví (včetně archeologie, restaurová-

ni, historických knižních fondů), současně odstranit administrativní bariéry a učinit péči o památky a kulturní dědictví záležitostí celé společnosti.

Zásadní úpravy proti dosavadní legislativní normě-zákonu č. 20/1987 Sb. jsou tyto:

1. **Nová definice památky.** Zatímco podle zákona č. 20/87 Sb. je památka pouze ta věc, kterou ministerstvo kultury za kulturní památku prohlásí, podle nově navržené právní úpravy bude kulturní památkou každá věc nemovitá či movitá, která bude splňovat znaky uvedené v zákoně. Památky se evidují v Ústředním seznamu památek České republiky. Ústřední seznam vede Státní památkový ústav. Památkové ústavy vedou podle výpisů z Ústředního seznamu regionální seznamy památek ve svém obvodu. Památkou se tedy stává věc ze zákona, když naplňuje skutkové znaky vymezené zákonem. Odpadá složitý návrhový a schvalovací administrativní proces, který byl jedním z prostředků minulého režimu, jak minimalizovat počet památek a omezit tak nutnost péče o ně, včetně finančních prostředků.

Nová právní úprava vychází již z nových vlastnických vztahů, kdy památky budou v rukou konkrétních vlastníků, kteří o ně budou vlastním nákladem pečovat. Jakmile je vlastníku doručeno vyrozumění o evidenci památky, nastávají právní účinky, stanovené tímto zákonem.

2. Nové jsou **sankční normy**, určující opatření za porušení zákona. Jsou rozlišeny přestupky fyzických osob, kterým podle návrhu zásad zákona může příslušný orgán památkové péče uložit pokutu ve výši do 1 000 000 Kčs, a přestupky právnických osob a podnikatelů, kterým je možno uložit pokutu až do výše 10 mil. Kčs. Pokuty budou příjmem fondu kultury ČR.

3. Šířeji, z nových hledisek a podstatně odborněji je zpracována část, týkající se **restaurování, obnovy památek i archeologie**. Cílem je postavit všechny tyto činnosti na kvalitativně vyšší bázi a zabezpečit, aby se ve všech fázích tohoto procesu zúčastnili výhradně kvalifikovaní pracovníci se zvláštním oprávněním k uvedeným činnostem. Proto bude ministerstvo kultury jako ústřední orgán státní správy pro obor památkové péče udělovat oprávnění k restaurování, k projektování obnovy památek, ke zpracování územně plánovací dokumentace v památkovém území i k archeologickým výzkumům, a to na doporučení profesní organizace nebo komise. Oprávnění budou udělována fyzickým osobám.

4. **Organizační uspořádání památkové péče** bylo v průběhu přípravy zásad zákona předmětem největších sporů, a to v otázce přenosu pravomocí. Výkonovou moc v oboru památkové péče podle zákona č. 20/87 Sb. měly okresní národní výbory, krajské národní výbory a ministerstvo kultury. Po úpravě zákonem č. 425/90 Sb. o okresních úřadech jsou rozhodovací pravomoci v rukou okresních úřadů a ministerstva kultury ČR. Tato úprava je pouze určitou modifikací minulého stavu, kdy vztahy mezi výkonnými orgány památkové péče, odbornými organizacemi — tedy bývalými krajskými středisky památkové péče — nyní ústavy památkové péče — a dalšími orgány státní správy nebyly jasně vymezeny. Uvedená nejasnost současného zákona č. 20/87 Sb. stejně jako nízká odbornost výkonných orgánů památkové péče, jejich nedostatečné personální obsazení a prosazování lokálních zájmů byly příčinou stálých střetů, které měly negativní důsledky v péči o památky a snižovaly prestiž oboru památkové péče u veřejnosti.

Větší část odborníků z oboru památkové péče žádala, aby výkonná moc byla přenesena na regionální památkové ústavy, menší část a pracovníci okresních úřadů zastávali variantu výkonné moci na okresních úřadech.

Poslední úprava zásad zákona navrhuje přenesení působnosti státní sprá-

vy ve vymezené oblasti, a to při hájení památkových zájmů v území, při obnově a restaurování a při zásazích do území a objektů na regionální památkové ústavy. Ve všech ostatních případech rozhodování o záměru změnit stav památky, opatřeních vůči vlastníkovi, sankcích atd. je výkonným orgánem státní správy okresní úřad, resp. jeho referát, který vykonává agendu památkové péče (referát památkové péče, kultury nebo životního prostředí). Okresní úřad rozhoduje buď v dohodě s regionálním nebo Státním ústavem památkové péče, nejedná-li se o správní řízení, nebo na základě vyjádření regionálního památkového ústavu, který má postavení dotčeného orgánu státní správy, jedná-li se o správní řízení.

Cílem této úpravy je zjednodušení administrativy (odpadá část složité korespondence mezi okresními úřady a regionálními památkovými ústavami) a usnadnění plnění povinností vlastníkům památek, kteří se v záležitostech přenesené působnosti obracejí jen jednou na jeden orgán státní správy. Kladně by se také mělo projevit, že rozhodování o odborných záležitostech bude v rukou odborných složek památkové péče, tj. regionálních památkových ústavů, které současně poskytnou vlastníkům odbornou pomoc. Nutné je ovšem náležité vybavení regionálních památkových ústavů kvalifikovanými pracovníky. Zachována zůstává nežádoucí dvouliniovost řízení oboru památkové péče, přesto se předpokládá, že tato zákonná úprava napomůže uchovat jedinečné a mimořádné památkové hodnoty na území našeho státu, které jsou předmětem zájmu turistů z celého světa.

5. Nově je v návrhu zásad zákona upravena možnost **vývozu památek**. Na rozdíl od dosud platné právní úpravy, kdy je možnost trvalého vývozu památek zcela zakázána, navrhuje se možnost památky vyvážet za předpokladu souhlasu ministerstva kultury ČR.

6. **Ruší se kategorie národních kulturních památek — NKP**. Důvodem je skutečnost, že toto povýšení do vyšší kategorie nemělo žádný praktický význam pro ochranu a péči o tyto památky, ale někdy naopak neprávem vedlo ke snižování významu ostatních památek.

7. Nově je koncipován též **systém finančních nástrojů pro pomoc vlastníkům památek**. Předpokládá se nenávratný účelový příspěvek, poskytovaný orgánem památkové péče, na který však nemá vlastník památky právní nárok. Dále to jsou daňová zvýhodnění, stanovená v příslušných předpisech, na něž má vlastník památky právní nárok. Tento systém finanční pomoci bude ještě dopracován.

Archeologická část památkového zákona — archeologické výzkumy a nálezy

1. V první řadě se určují nové (staronové) **kategorie, týkající se archeologie**, vymezující v podstatě 4 kategorie archeologických památek — podléhajících specifickým stupňům ochrany.

Je to a) Památka

b) Archeologický nález

c) Movitý archeologický nález

d) Nemovitý archeologický nález

a) Základní kategorií věci, chráněné zákonem je **památka** ve smyslu definice, uvedené ve druhé zásadě návrhu zákona. V definici je mj. uvedeno, že památky jsou také „... dokladem a pozůstatkem života a činnosti člověka od počátku jeho vývoje, zachovaly se zpravidla pod zemí, ale i ve formě terénních útvarů, stavebních a sídelních reliktnů“.

Tato definice archeologické památky byla v původním návrhu zásad zá-

kona uvedena v úvodu oddílu archeologické památky. Podle poslední verze návrhu zásad zákona je zahrnuta do celkové definice památky v úvodu zákona bez uvedení, že jde o památku archeologické.

b) Další kategorií, chráněnou zákonem, je **archeologický nález**. Je u něj uvedena tatáž definice jako v případě památky. Z toho by vyplývalo, že každý archeologický nález je památkou. Pak je ovšem zbytečné používat pro tutéž věc dva termíny.

c) Dále návrh zásad zákona užívá termínu **movitý archeologický nález**. Podstatná je zde skutečnost, uvedená v návrhu zásad nového zákona, že „veškeré movité archeologické nálezy jsou státním vlastnictvím a ukládají se do muzeí“. Toto ustanovení je též v dosud platné právní úpravě, ale v souvislosti s probíhajícími velkými změnami ve vlastnických vztazích je zvláště důležité, že je v zákoně vyjádřen veřejný zájem na ochraně archeologických nálezů a jejich zachování jako nenahraditelného zdroje poznání pro celou společnost. Po uložení do muzeí se na movité archeologické nálezy vztahuje ochrana podle muzejního zákona.

d) Čtvrtou kategorií je termín **nemovitý archeologický nález**. Návrh zásad zákona uvádí, že „nemovité archeologické nálezy se evidují v Ústředním seznamu památek“. Z toho vyplývá, že každý nemovitý archeologický nález je památkou.

Domnívám se, že by bylo vhodné užívat termínu archeologická památka, který by byl jasně definován. Dále definovat přesněji pojem archeologický nález, který nelze významově zcela ztotožnit s pojmem památky, jak by vyplývalo z definice v zákoně.

2. Nově je vymezen proti zákonu č. 20/87 Sb. pojem **archeologického výzkumu**, který je definován jako „takový zásah do území nebo objektu, jehož účelem je získání odborných informací vědeckými výzkumnými metodami. Archeologickým výzkumem se rovněž rozumí zjišťování archeologických nálezů pomocí jakýchkoli přístrojů“. V zákoně č. 20/87 Sb. nebyl archeologický výzkum vůbec definován.

V důvodové zprávě se pouze uvádělo, že jsou archeologické výzkumy záchranné, systematické a zařazené do státního programu základního výzkumu.

Definice archeologického výzkumu je velmi důležitá v návaznosti na povolení, kdo smí archeologické výzkumy provádět. V praxi se totiž velmi množí případy různých nekvalifikovaných amatérských výzkumů a vykrádání archeologických nálezů pomocí detektorů. Uvedenou právní úpravou budou tyto akce postaveny mimo zákon (což platí i podle stávající právní úpravy).

3. Nové je ustanovení, **kdo smí provádět archeologické výzkumy**. Podle návrhu zásad zákona „archeologický výzkum smí provádět pouze právnická osoba, která má k tomu povolení (dále jen „oprávněná organizace“), a to prostřednictvím vysokoškolsky vzdělaného archeologa s oprávněním k provádění archeologických výzkumů. Povolení a oprávnění k provádění archeologických výzkumů vydává a odnímá ministerstvo kultury ČR na doporučení profesní komise archeologů.

Povolení a oprávnění k archeologickým výzkumům se podle potřeby uděluje na dobu neurčitou nebo určitou.

Ministerstvo kultury ČR může nařídit oprávněné organizaci provedení archeologického výzkumu za podmínek stanovených právním předpisem. Podmínky udělování a odnímání povolení a oprávnění stanoví prováděcí předpis.“

Podle dosavadního zákona č. 20/87 Sb. je archeologické výzkumy oprávněn provádět Archeologický ústav ČSAV a dále „oprávněné organizace“, kterým ministerstvo kultury po dohodě s ČSAV povolilo jejich provádění.

Oprávněnými organizacemi jsou vysoké školy, pokud výzkumy provádějí při plnění svých vědeckých nebo pedagogických úkolů, dále muzea a jiné organizace, které mají pro odborné provádění archeologických výzkumů potřebné předpoklady. Oprávněné organizace jsou povinny uzavřít s Archeologickým ústavem ČSAV dohodu o rozsahu a podmínkách provádění archeologických výzkumů.

Předmětem diskuse odborníků při vytváření návrhu zásad zákona byla „dvoustupňovost“ či „jednostupňovost“ oprávnění k archeologickým výzkumům. Původně převažující koncepce „jednostupňová“, tj. udělování oprávnění pouze fyzickým osobám s žádanými kvalifikačními předpoklady byla posléze překonána koncepcí „dvoustupňovou“, tj. udělování oprávnění jak fyzickým, tak i právnickým osobám. Důvodem je, že fyzická osoba s oprávněním nemůže poskytnout potřebné záruky pro dokončení výzkumu (včetně laboratorního zpracování nálezů, jejich dočasného uložení a zajištění všech kapacit pro zpracování nálezové zprávy). V případě odchodu (propuštění) archeologa s oprávněním by organizace bez oprávnění, která jej zaměstnávala, nebyla vázána povinností dokončit archeologický výzkum. Podmínkou vydání oprávnění pro organizaci jsou její dostatečné kapacity pro obvyklou terénní dokumentaci, laboratorní zpracování nálezů, dočasné uložení nálezů a zpracování nálezové zprávy. Podmínky udělování oprávnění a povolení budou specifikovány v prováděcím předpise, který se teprve zpracovává.

Doporučení k udělení povolení (organizacím) a oprávnění (fyzickým osobám) k provádění archeologických výzkumů bude dávat profesní komise archeologů, sestavená ze zástupců vysokých škol, institucí památkové péče, muzeí a Archeologických ústavů ČSAV.

Stanovení podmínek, kdo může provádět archeologické výzkumy, komu a za jakých podmínek může být uděleno či odňato povolení a oprávnění k provádění archeologických výzkumů vyplývá z veřejného zájmu na kvalifikované péči o poznání archeologických památek a ve vytvoření nástrojů pro zajištění této péče.

Ustanovení o nařízení ministerstva kultury ČR oprávněné organizaci k provedení archeologického výzkumu vychází z předpokladu, že mohou nastat situace, kdy bude nezbytně nutné provést archeologický výzkum, ale nebude zájem o jeho provedení ze strany oprávněných organizací.

Navrhovaná právní úprava má za cíl odstranit nerovnost mezi odbornými organizacemi, dát všem stejné zákonné možnosti a zajistit skutečně kvalifikované provádění zejména terénních archeologických výzkumů.

4. Nově je zakotvena v textu návrhu zásad zákona také **povinnost orgánů státní správy, vyžádat si při zásazích do území a objektů stanovisko památkového orgánu**. V návrhu zásad stojí: „Před vydáním povolení k zásahům do území nebo objektů, zejména ke stavební činnosti, spojené se zemními pracemi, vyžadujícím rozhodnutí, jiné opatření nebo ohlášení příslušným orgánům státní správy, jsou tyto orgány povinny požadovat závazné stanovisko příslušného orgánu památkové péče, který je vydá po vyjádření příslušné organizace památkové péče nebo jí pověřené oprávněné organizace.“

Do vydání závazného stanoviska nelze provádět jakékoliv práce, při nichž by mohlo dojít ik narušení památky, archeologického nálezu nebo s ním související situace, zejména terénní“.

V dosud platné právní úpravě je zakotvena povinnost stavebníků, má-li se provádět stavební činnost na území s archeologickými nálezy, oznámit již od doby přípravy stavby svůj záměr ARÚ ČSAV a umožnit jemu nebo oprávněné organizaci provést záchranný výzkum.

Nově navržená právní úprava ukládá tuto povinnost orgánům státní správy a nejde o oznámení, ale o vyžádání závazného stanoviska příslušného orgánu státní památkové péče — v tomto případě regionálního památkového ústavu, který může pověřit vydáváním odborných vyjádření oprávněnou organizací. Na základě odborného vyjádření vydává orgán památkové péče — zde regionální památkový ústav — závazné stanovisko, kterým se řídí stavební úřady a jiné příslušné úřady státní správy.

Vzhledem k tomu, že regionální památkové ústavy většinou nejsou vybaveny archeology, (tuto agendu musí vykonávat archeolog — úředník), lze předpokládat, že po dohodě bude vyjadřovací povinnost někde přenášena na oprávněné organizace pro region jejich působnosti.

Současně je vynechán termín „území s archeologickými nálezy“, který byl zaveden v zákoně č. 20/87 Sb., § 22, odst. 2, avšak nebyl v zákoně ani v důvodové zprávě definován nebo blíže specifikován a byl vykládán v nejširším slova smyslu jako téměř celé území republiky.

Nová právní úprava vyžaduje pro každý jednotlivý případ (stavební či jinou akci, zasahující do území) individuální posouzení a vyjádření.

5. Proti dosavadní právní úpravě je rozšířena **povinnost umožnit provedení archeologického výzkumu ještě před zahájením zemních prací**, je-li v závazném stanovisku příslušného orgánu památkové péče uvedeno, že na území stavební nebo jiné činnosti, spojené se zemními pracemi jsou nebo mohou být archeologické nálezy.

Dále je nově stanovena **povinnost vlastníků, umožnit archeologický dohled** — v každém případě, a v případě zjištění archeologických nálezů umožnit záchranný archeologický výzkum.

V návrhu zásad zákona stojí: „není-li požadován archeologický výzkum před zahájením stavebních nebo jiných prací, má vlastník povinnost umožnit příslušné organizaci památkové péče nebo jí pověřené oprávněné organizaci sledovat postup zemních prací za účelem zjištění, zda se v místech prací nacházejí archeologické nálezy. V kladném případě má vlastník povinnost umožnit na území, kde dochází k zásahům do terénu archeologický výzkum.“

6. Jablkem sváru se stalo ustanovení o **hrazení nákladů na archeologický výzkum**. Poslední úprava této věty, která byla teprve 10. 10. 1991 jako dodatečná oprava připojena k návrhu zásad zákona, odeslaným již k vnějšímu připomínkovému řízení zní:

„Náklady na archeologický výzkum včetně dokumentace, zpracování a zajištění nálezů i zpracování nálezové zprávy hradí ten, jehož činnost vyvolala nutnost archeologického výzkumu, pokud se nejedná o nevýdělečnou činnost fyzických nebo právnických osob. Na finanční zajištění archeologického výzkumu se mohou vztahovat nástroje finanční pomoci vlastníkově památky.“

Tato právní formulace vyjímá z povinnosti hradit záchranné archeologické výzkumy kromě fyzických osob i všechny nevýdělečné právnické osoby, což jsou např. všechna státní zdravotnická, školská, kulturní a sociální zařízení, orgány státní správy, vědecké ústavy, církve atd., případně i další právnické osoby, pokud vyvíjejí nevýdělečnou činnost. Přitom není nikde stanoveno, z jakých dotací by byl hrazen záchranný archeologický výzkum při těchto akcích a kdo jej bude hradit.

Postupný zánik oboru archeologie by pak znamenala právní formulace na vrhovanou před výše citovanou úpravou do textu zákona legislativním odborem ministerstva kultury ČR: „náklady na archeologický výzkum hradí ten, v jehož zájmu se archeologický výzkum provádí.“ (Legislativa tento zásah odůvodňovala Listinou lidských práv.)

Tato formulace je zcela nejasná, umožňuje dvojí, diametrálně odlišný výklad a důsledkem by bylo, že náklady na záchranný výzkum by nehradil nikdo. Nutno dodat, že ve většině okolních vyspělých demokratických států i v zemi, kladoucí takový důraz na dodržování lidských práv a svobod jako jsou USA, jsou archeologické výzkumy hrazeny těmi, jejichž činnost vyvolala nutnost provedení archeologického výzkumu.

Současně je třeba si uvědomit, že záchranný archeologický výzkum je podle vyhlášky 43/90 Sb. součástí projektové přípravy staveb tak jako jiné průzkumy a výzkumy. U památek je na stejné úrovni, jako stavebně historický průzkum a může podstatně ovlivnit řešení stavby. V rozpočtu stavby činí záchranný archeologický výzkum promile celkových nákladů. Není prakticky proveditelné, aby náklady záchranných výzkumů nesly okresní úřady, jak bylo navrhováno v úvodu zákona. Jsou to totiž značné položky (v roce 1991 dělá Archeologický ústav Praha záchranné výzkumy téměř za 5 mil. Kčs) a za současné situace rychlých změn lze těžko dopředu vědět, jaké stavby a kde se budou stavět a jaké si vyžádají finanční prostředky na archeologický výzkum. Rovněž by nebylo správné, aby náklady na záchranné výzkumy, které jsou vyvolány soukromými zájmy, byly hrazeny ze státních prostředků a musel na ně přispívat každý občan.

Dále došlo v textu, upravovaném legislativou ministerstva kultury ČR k věcnému omylu v zásadě č. 27, kde se praví: „Je-li vlastník nemovitosti nebo jiného majetku prováděním archeologického výzkumu podstatně omezen v běžném užívání nemovitosti nebo jiného majetku, poskytne mu příslušná organizace památkové péče nebo jí pověřená oprávněná organizace jednorázovou náhradu, stanovenou v dohodě o podmínkách provedení výzkumu.“

Zde došlo k chybě tím, že v původním návrhu zásad bylo rozděleno provádění archeologických výzkumů na ohrožených a neohrožených památkách. Citovaný text se vztahoval k výzkumům na neohrožených památkách, je však zcela nelogický u záchranných výzkumů na ohrožených památkách. Po vlastníkovi pozemku s archeologickými nálezy je žádáno v předchozím textu zásad zákona uhrazení nákladů na záchranný výzkum, kdežto uvedený text by mu v rozporu s tím za toto ničení archeologických památek ještě umožňoval poskytovat náhradu.

Proto je nutno doplnit uvedený text takto: „Je-li vlastník nemovitosti nebo jiného majetku prováděním archeologického výzkumu, který není vyvolán stavební nebo jinou činností, spojenou se zemními pracemi, podstatně omezen v běžném užívání...“

Ostatní ustanovení o náhradách za majetkovou újmu zůstávají stejná jako podle dosud platného zákona č. 20/87 Sb.

7. U archeologických nálezů, k nimž dojde v souvislosti s přípravou a prováděním stavby platí ustanovení: „Až do příchodu pracovníka oprávněné organizace, nejdéle však ve lhůtě tří pracovních dnů, musí být místo nálezu ponecháno beze změny.“ V dosud platné právní úpravě je lhůta 5 pracovních dnů, proto v připomínkách je žádána změna opět na 5 dnů. Tento bod však ve srovnání s předchozími je méně podstatný.

Závěrem je nutno připomenout, že se jedná o rozbor návrhu zásad památkového zákona, tedy zákona, který dosud nebyl schválen, stav ke dni 11. 10. 1991. Vzhledem k tomu, že v říjnu 1991 probíhalo vnější připomínkové řízení, zcela jistě návrh zákona ještě dozná určitých změn.

Prameny a literatura

- Návrh zásad zákona České národní rady o památkové péči, Ministerstvo kultury ČR, říjen 1991.
- Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči.

D i s k u s e

Myslím, že v přípravě nového památkového zákona je třeba věnovat pozornost vztahu archeologie a památkové péče zejména tam, kde si obě disciplíny památky ve své činnosti předávají, aby si odpovědnost za jejich další osud jejich pracovníci nepřehazovali jako horký brambor a nepřibývaly nám archeologické výzkumy dlouhodobě rozkryté a nezabezpečené (viz známý odstrašující případ Vízmburk a mnohé další). Především jsem přesvědčen, že **základní „úklid“ výzkumu by měl být jeho přímou závěrečnou součástí**, tj., že by měl být proveden na konci sezóny týmiž pracovníky a týmž náradím, kterým byl proveden výkop. Svěřovat odpovědnost za dodatečné řešení těchto problémů památkovým orgánům pod záminkou, že byla výzkumem odkryta nemovitá památka, znamená připravovat neřešitelné situace někomu, kdo na ně není připraven ani vybaven. Způsob uvedení do „původního stavu nebo provedení jiné žádoucí úpravy je třeba dohodnout předem. Výjimkami (opět předem dohodnutými) jsou výzkumy záchranné, kdy se rozkrytý výzkum ponechává „osudu“, nebo situace, kdy se předem počítá s dalším využitím odkrytých objektů.

Posledně uvedená situace se ale může vyvinout i neočekávaně, v průběhu výzkumu, jestliže se ukáže, že odkryté objekty jsou natolik významné, že by zasluhovaly rozsáhlejší odkryv, konzervaci a zpřístupnění. Myslím, že v současné známé situaci našich památek je pokračování výzkumu po takovémto zjištění neodpovědné. **Archeologický výzkum by měl být zastaven v okamžiku, kdy je zřejmé, že vzniknou požadavky na zabezpečení a prezentaci odkrytých objektů** a měl by pokračovat až po závazném rozhodnutí o způsobu a úhradě zabezpečení odkryté památky. „Vydírání“ zabezpečovacích prací hrozbou ohrožení odkryté památky totiž nemusí vést k žádoucímu cíli, ale může naopak znamenat její postupnou zkázu.

JIRÍ ŠKABRADA

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das neue Denkmalschutzgesetz der Tschechischen Republik — Grundinformation und Analyse seines archäologischen Teiles

In den J. 1990—91 arbeitete eine Fachkommission unter der Leitung von Dr. phil. M. Horyna einen Entwurf der Grundprinzipien aus, die das neue Denkmalschutzgesetz beinhalten sollte. Mit der Bearbeitung seines archäologischen Teiles wurde eine von Dr. phil. H. Osvaldová geleitete Subkommission betraut. Der Gesetzesvorschlag entstand in der Zeit des großen sozialpolitischen Wandels in der ČSFR, der auch im Rechtsbereich seine Reflexion fand (soweit es um die güterrechtlichen Änderungen im Denkmalfonds, um solche in den Wirtschaftsverhältnissen und in der Finanzierung, sowie auch in der organisatorischen Struktur der Denkmalpflege ging, die alle zusammen an die Änderungen im System der Staatsverwaltung anknüpften).

Der Gesetzantrag geht einesteils vom Verfassungsgesetz Nr. 23/1991 der Sammlung der Gesetze und Verordnungen aus, das die Urkunde der Grundrechte und Freiheiten einleitet, andernteils vom Abkommen über die Maßnahmen zum Verbot und Verhinderung unrechtmäßiger Einfuhr, Ausfuhr und Besitzübertragung von Kulturgütern, und schließlich von dem Abkommen über den Schutz des Kulturerbes von Weltbedeutung.

Im Vergleich mit dem bislang geltenden Gesetz Nr. 20/87 der Sammlung der Gesetze und Verordnungen zur staatlichen Denkmalpflege gibt es in dem neuen Denkmalschutzgesetz folgende wesentliche Änderungen:

1. Eine neue Definition des Denkmals. Danach gilt ein Objekt als Denkmal, wenn es die durch das Gesetz definierten Merkmale kennzeichnen; es wird nicht zum Denkmal auf Grund einer Erklärung des Kulturministeriums.
2. Neue Sanktionsnormen: bei Übertretungen physischer Personen bis zu einer Million Kčs, bei jenen juristischer Personen bis zu 10 Mill. Kčs.
3. Organisatorische Neuregelung der Denkmalpflege: ein Teil der Exekutivrechte in einem bestimmten Gebiet wird von den Bezirksämtern auf die regionalen Denkmalinstitute übertragen.
4. Die Ausfuhr von Denkmälern ist möglich, die Zustimmung des Kulturministeriums vorausgesetzt.
5. Ein neues System von Instrumenten der Finanzhilfe für Besitzer von Denkmälern.

Der archäologische Teil:

1. Man definiert 4 Kategorien, im Hinblick auf die spezifische Art des Schutzes, der dem gegebenen Objekt gewährt wird:
Denkmal
archäologischer Fund
beweglicher archäologischer Fund
unbeweglicher archäologischer Fund
2. Man definiert den Begriff „archäologische Grabung“ als „einen solchen Eingriff in das Gelände oder in ein Objekt, dessen Ziel es ist Fachinformationen durch wissenschaftliche Forschungsmethoden zu gewinnen. Als archäologische Grabung wird auch die Suche nach archäologischen Funden mittels jedweder Geräte verstanden“.
3. Neu ist die Bestimmung, wer archäologische Grabungen durchführen darf. Man schlägt eine zweistufige Ermächtigung vor, betreffend einerseits physische, andererseits juristische Personen. „Eine archäologische Grabung darf nur eine juristische Person, welche die Genehmigung dazu hat, durchführen, und zwar unter Dazwischenkunft eines Archäologen, der Hochschulbildung besitzt und zur Durchführung archäologischer Grabungen ermächtigt ist. Die Genehmigung und Befugnis wird vom Kulturministerium der Tschechischen Republik, auf Empfehlung der professionellen Kommission der Archäologen hin, erteilt.“
4. Neu ist im Gesetz die Verpflichtung der staatlichen Verwaltungsorgane verankert bei Eingriffen ins Gelände oder in Objekte die Stellungnahme des zuständigen Denkmalschutzorgans einzuholen.
5. Erweitert wird die Verpflichtung, noch vor Beginn verschiedentlicher Terrainarbeiten eine archäologische Grabung zu ermöglichen. Dem Grundstückbesitzer, oder Unternehmer, wird es als Pflicht auferlegt die archäologische Aufsicht nicht zu hindern.
6. Nach einer lebhaften Diskussion wurde die Verfügung über die Deckung der Ausgrabungskosten folgendermaßen geregelt: „Die Kosten der archäologischen Grabung, einschließlich Dokumentation, Bearbeitung und Aufbewahrung der Funde, sowie Ausarbeitung des Fundberichtes, trägt derjenige, dessen Tätigkeit die Notwendigkeit einer archäologischen Grabung hervorgerufen hatte, mit Ausnahme solcher Tätigkeit physischer oder juristischer Personen, die nicht erwerbsmäßig ist.“

